

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

XXIV

Rédacteur

NIKOLA TASIĆ

Directeur de l'Institut des Etudes balkaniques

Secrétaire

ALEKSANDAR PALAVESTRA

Membres de la Rédaction

MILUTIN GARAŠANIN, RADOVAN SAMARDŽIĆ, MILKA IVIĆ,
ČEDOMIR POPOV, NIKOLAJ TOLSTOJ (Moscou), ANTHONY EMIL
TACHIAOS (Thessalonique), DIMITRIJE ĐORĐEVIĆ (Santa Barbara —
Californie), ALEKSANDAR FOL (Sofia), DRAGOSLAV ANTONIJEVIĆ,
VESELIN ĐURETIĆ, MIODRAG STOJANOVIĆ

B E L G R A D E

1993

са изразитом учтивошћу открива најупадљивије слабости. Осебност овог поступка донеће аутору монографије сигурну популарност међу читаоцима, показујући им да савремена, мултидисциплинарна археолошка методологија може да буде исказана у допадљивом стилу, не губећи при томе од научне веродостојности.

Није, такође, наодмет скренути пажњу да и монографија о Ћилибару сведочи о пробраном избору и доследним научним мерилима све разгранатије издавачке делатности Балканолошког института САНУ.

Борислав Јовановић

SCORDISCI AND THE NATIVE POPULATION IN THE MIDDLE DANUBE REGION, Balcanological Institute of Serbian Academy of Sciences and Arts, Special Editions No. 48, Belgrade 1992. Editor Nikola Tasić.

СКОРДИСЦИ И СТАРОСЕДЕОЦИ У ПОДУНАВЉУ, Балканолошки институт Српске академије наука и уметности, Посебна издања бр. 48, Београд 1992. Уредник Никола Тасић.

Српски археолози потрудили су се да достојно обележе 1992. годину, коју је *Савет за културну сарадњу Савета Европе* прогласио годином Келта. Организоване су археолошке изложбе посвећене Келтима у Музеју града Београда, Војвођанском музеју из Новог Сада, Народном музеју из Пожаревца и Народном музеју из Сомбора, снимљен је и документарни филм, а Балканолошки институт САНУ, припремио је посебну публикацију *Скордисци и староседеоци у Подунављу*.

Књигу о Скордисцима, Балканолошки институт приредио је уз сарадњу Археолошког института из Београда, Војвођанског музеја из Новог Сада, Музеја града Београда, Народног музеја из Сомбора и Народног музеја из Пожаревца. Књига је објављена билингвално, на енглеском и српском језику, има 135 страна текста, 48 табли са црно-белим фотографијама, 95 цртежа и 4 карте. Публикација је штампана захваљујући помоћи Републичког завода за међународну научну, просветну, културну и техничку сарадњу, Министарства науке, Министарства културе, Ротари клуба Београд, и бројних спонзора.

Књига *Скордисци и староседеоци у Подунављу* подељена је на три дела: у првом су три уво-

дне студије о Келтима и староседеоцима на Балкану (Никола Тасић, *Предкелтско становништво Српског Подунавља*; Борислав Јовановић, *Долазак Келта на Балкан*; Петар Поповић, *Скордисци од пада Македоније до римског освајања*), други део посвећен је археолошким налазиштима, а у трећем је дат каталог археолошких налаза који сведоче о Скордисцима у Подунављу.

У уводној студији, *Предкелтско становништво српског Подунавља и северног Балкана*, Никола Тасић, на језгровит и прегледан начин описује културне и етничке прилике у српском Подунављу и на централном Балкану у гвоздено доба, пре доласка Келта на ово подручје. На основу стратиграфске анализе богатих вишеслојних налазишта, као што су Гомолава и Градина на Босуту, као и на основу анализе археолошког материјала тзв. сремске групе старијег гвозденог доба, Тасић нуди сумарно али убедљиву реконструкцију прилика у Подунављу, у V и IV веку п.н.е.: „Најранија појава келтских колониста пада у време краја IV века ст. ере. Они су на овим просторима затекли аутохтоно становништво, највероватније племена Амангина и Бреука чија су станишта била предкелтска насеља на Гомолави

и Градини на Босуту и којима су припадали налази *сремске групе*. Келти нису одмах основали своја насеља на овим налазиштима, већ много касније, крајем II века ст. ере, после својих похода према Грчкој. Ова околност објашњава чињеницу да постоји временски хијатус и на Гомолави и на Градини код Шида између аутохтоног и келтског насеља. "У свом прегледу ситуације у Подунављу и на северном Балкану, непосредно пред долазак Келта, Никола Тасић се осврће и на скитске налазе на овим подручјима, који сведоче о сложеним етничким и културним померањима у југоисточној Европи у гвоздено доба. Посебну пажњу аутор поклања хоризонту кнежевских гробова старијег гвозденог доба централног Балкана, који боље него ишта друго сведочи о комплексности и богатству гвозденодопског друштва пре доласка Келта у ове крајеве. Тасић истиче сличност културног модела кнежевских гробова централног Балкана и келтске Европе у позном VI и V веку, као и чињеницу, да су они одраз оних друштвених околности (хомогенизација племена, јачања ауторитета и економске моћи племенских вођа) које су предуслов за такве велике етничке покрете каква је и келтска експанзија. Свој преглед археолошке и етничке ситуације у српском Подунављу и на северном Балкану Никола Тасић завршава етничким размишљањима: "На простору који је у овом тексту разматран (српско Подунавље, централна и западна Србија) и у време сремске групе, кнежевских гробова и појасева типа Мраморац, дакле у VI, V и IV веку пре н.е. живела су следећа племена: Амантини, Бреуци, Трибали и источни Аутаријати. Јужно од њих (у јужној Србији и на Косову), налазе се Дарданци." Тако Никола Тасић у својој студији упознаје читаоце са сложеним културним и етничким питањима на Балкану пре доласка Келта.

Борислав Јовановић се, у раду *Долазак Келта на Балкан* бави, ништа мање комплексним пробле-

мима појаве Келта на Балкану. Аутор, на основу историјских извора, указује на присуство Келта у балканском Подунављу још у IV веку пре наше ере. На основу компарације археолошке и историјске грађе, Јовановић претпоставља да су Келти, својим дуготрајним и брижљиво припреманим походима, још у IV веку избили у балканско Подунавље и да је то подручје било њихово упориште и одскочна даска за даље продоре ка југу, првенствено ка Македонији и Грчкој. Анализа археолошког материјала са две келтске некрополеса Карабурме и из Пећина код Костолца, коју даље спроводи Борислав Јовановић, говори у прилог оваквих хипотеза. Посебно је интересантно разматрање материјала из појединих скелетних женских гробова са некрополе у Пећинама, које задира у осетљива питања структуре становништва и односа келтске и аутохтоне популације. Скордиске аутор види као снажну и дуготрајну келтску заједницу, "истурену предњу линију војне моћи Источних Келта", ослоњену истовремено на моћно западно залеђе келтске Европе, чијим освајањима Балкан није био крајњи циљ: "Подунавље је убрзо претворено у снажну војну базу оспособљену да опреми и покрене следећи, завршни вал миграције на почетку III в. ст. ере, према Македонији и Грчкој (...) Некропола на Пећинама, а делимитично и она на Карабурми, само су уски сегменти знања о том кратком раздобљу обимних припрема келтске армије (...) Историја Скордиске је најуже повезана са Источним Келтима. Скордисци су стога — узимајући то као вероватну претпоставку — пре назив за одређени вид војног организовања Источних Келта, на врхунцу њихове експанзионистичке моћи". Борислав Јовановић, закључујући своју студију о појави Келта на Балкану, констатује да су Скордисци изронили из анонимног мноштва келтских племена "јер су дали име страху, са којим су били суочени и хеленистички свет и Римска република".

Петар Поповић у студији *Скордисци од пада Македоније до римског освајања*, приказује завршну епизоду историје балканских Келта. Скордисци, као стабилна политичка и војна организација у српском Подунављу — по речима Поповића — током III и прве половине II века, живе у релативном миру са хеленистичким светом, да би се ситуација променила падом македонске краљевине 168 г. п.н.е. и све већим римским војним и политичким присуством на Балкану. У том периоду, Скордисци се исцрпљују у чаркама са другим балканским народима, али и често у савезу са њима, учествују у пљачкашким походима на југ, изазивајући реакцију Римљана. Харање Делфа, у коме су учествовали и Скордисци, покренуло је Римљане, који ће 84. године п.н.е. нанети балканским Келтима тежак пораз од кога се ови никада неће опоравити. Петар Поповић је ради боље прегледности поделио своју студију на неколико делова, засебно разматра насеља и некрополе Скордиска, новац и новчани оптицај, као и привреду, занатство и трговину. Као кључне новине у последњем периоду келтске самосталности на Балкану, аутор истиче утврђена насеља *oppida*, која сведоче о променама на социјалном и економском плану. Један од најбољих показатеља измењене друштвене и економске ситуације је и новац који су Скордисци ковали, као и новчани промет који указује на живу и разгранату трговину. Поповић у закључку истиче етничке и културне аспекте мешања Келта са локалним популацијама: „Мешање са локалним становништвом и културна прожимања, као последица заједничког живота, постепено стварају од Скордиска етнички хетерогену популацију, коју и антички писци често замењују са Илирима и Трачанима. Овај процес нарочито долази до израза од краја II века, са слабљењем

војне моћи, где су Келти имали водећу улогу, и са осетним променама које узимају све више маха. Појава насеља, пораст производње и развој заната и трговине отварају су све шире поље активности, у коме локално становништво има све већу улогу“.

У другом делу књиге о Скордисцима и староседеоцима у Подунављу, дат је преглед најважнијих археолошких налазишта. Марија Јовановић, обрадила је келтска насеља Гомолаву код Хртковаца, Чарнок код Врбаса, Жидовар код Орашца и Градину на Босуту код Вашице. Светлана Вранић приказала је предкелтска насеља Шљункара и Асфалтна база код Земуна, као и келтске некрополе на подручју Београда — Карабурму и Роспи Ђуприју. Келтске некрополе на подручју Ђердапа осветлио је Петар Поповић, некрополу Пећине код Старог Костолица Драган Јаџановић, а предкелтску и келтску некрополу Ђепфелд код Дорослова нешто детаљније је обрадио Чедомир Трајковић.

Трећи део књиге *Скордисци и староседеоци у Подунављу* представља каталог најважнијих археолошких налаза који сведоче о присуству Келта у српском Подунављу. Обрађено је 177 каталогских јединица, које обухватају накит, оружје, коњску опрему, алатке, импорт, керамику и новац. Сав материјал обрађен у каталогском делу, приказан је и на 48 табли са илустрацијама. На крају књиге дат је списак цртежа (вињета) и селективна библиографија.

Балканолошки институт САНУ је овом књигом дао нови допринос проучавању палеобалканског становништва у праисторијском и протоисторијском периоду, и трасирао путеве за нека наредна истраживања и нове публикације.

Александар Палавестра